

מלחמה לא קונבנציונלית בסרבנות גט עו"ד איתן ליפסקר

לאחרונה עלתה לכותרות פרשת עגינותה של אשה חרדית שננטשה בישראל לפני למעלה מעשור לאחר שלקתה באירוע מוחי ואשר בעלה, המצוי בארה"ב, מעגן אותה ומסרב לתת לה גט. בימים האחרונים חזרה הפרשה לראש סדר היום עת הורה בית הדין הרבני האזורי בתל אביב (בראשות הדיין שלמה שטסמן) על מאסר אביו של הבעל בהתאם לפקודת בזיון בית המשפט וזאת לאחר ששוכנע כי הוא העומד מאחורי הפרת פסק הדין המחייב את הבעל לתת גט לאשה.

הפרשה מאירה תחום משפטי הלכתי מורכב, שאינו מוכר לרבים ועניינו האמצעים העומדים לרשות בית הדין לצורך כפיית מתן / קבלת גט.

ראשית יש להבהיר כי מבחינת דרישות ההלכה, פעולת מתן הגט בידי הבעל, כמו גם קבלת הגט בידי האשה חייבת להיעשות מרצון. עובדה זו היא העומדת ביסוד האפשרות ליצירת סחטנות סביב נושא מתן / קבלת הגט, שכן הבעל / האשה יכולים לטעון כי מתן / קבלת הגט אינם נעשים מרצון ועל כן הגט פסול.

מבחינה היסטורית התמודדה ההלכה עם בעיה זו בעיקר בעזרת הכלל ההלכתי; "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" – כלומר, שליחי בית הדין מלקים את הבעל (במקרה שהוא חויב לתת גט לאשתו ומסרב לעשות כן) עד שיתרצה לתת את הגט.

מובן מאליו כי יכולתו של בית הדין להפעיל עונשי מלקות על סרבני גט לא היתה אפשרית בכל עת והיא הושפעה ממידת עצמאותו ומהסביבה המשפטית הכללית בה פעל. מטבע הדברים, בשיטה המשפטית הישראלית לא ניתנה בידי בית הדין הרבני הסמכות לאכוף את מתן / קבלת הגט באמצעות מלקות ועל כן פותחו כלים חלופיים.

כלים אלו, המתבססים אף הם על פתרונות הלכתיים שהופעלו בעבר, מכונים "כפיה עקיפה" – היינו נקיטת פעולות אשר תיצורנה תמריצים למתן / קבלת הגט בהתאם להוראות בית הדין. מבחינה היסטורית הכלי המרכזי שנקט בדרך זו היה החרם. ברור כי אמצעי זה היה אפקטיבי בקהילות קטנות ומגובשות אשר התאפיינו באורח חיים דתי.

כאמור, בשיטת המשפט הישראלית אומצה דרך הכפיה העקיפה כפתרון הראוי לאכיפת מתן / קבלת הגט. האמצעים שנבחרו לצורך ביצוע כפיה עקיפה הותאמו לאורח החיים המודרני והם כוללים; שלילת רישיון נהיגה, איסור יציאה מהארץ, שלילת הזכות להחזיק בחשבון בנק, שלילת הזכות לעסוק במקצועות מסוימים, חיוב / שלילת מזונות ואף מאסר לתקופות קצובות המתחדשות מפעם לפעם כל עוד הסירוב עומד בעינו.

בעבר התפרסם יחיא אברהם אשר ישב בכלא למעלה משלושים שנה, מאז שנות הששים ועד למותו, עקב סירובו לתת גט לאשתו. אולם, ככלל, נמתחה ביקורת רבה על בתי הדין הרבניים בגין הסנסנות לפעול לכפיית מתן / קבלת הגט בהתאם לסמכויות שהוענקו להם בידי המחוקק הישראלי.

עם זאת, נראה כי בשנים האחרונות אנו עדים לשינוי מגמה.

כדוגמא לכך ניתן להצביע על החלטת בית הדין הרבני לעכב יציאה מהארץ של תושב זר שעיגן את אשתו בכדי שיינתן גט לאשתו – אף היא תושבת זרה – מתוך הבנה כי בית הדין הרבני בישראל הוא הערכאה המשפטית היחידה בעולם שיש בידיה לכפות את הבעל לשחרר את האשה מעגינותה. יצוין כי דווקא בג"צ הוא שמנע מבית הדין לפעול וזאת על בסיס קביעה כי בית הדין נעדר סמכות היות והצדדים אינם אזרחי ותושבי ישראל.

דוגמא נוספת הנה החלטת בית הדין הרבני להאריך את מאסרו של בעל סרבן גט וזאת ללא הגבלה, עד למתן הגט.

לפני כחודש הורה בית הדין הרבני על נידוי והחרמה של בעל סרבן גט וכן התיר לפרסם את שמו ותמונתו. חשוב להדגיש כי מטרת ההחלטה אינה רק הפעלת לחץ על הבעל עצמו, אלא מהווה מסר תקיף כלפי החברה והקהילה שסביבו, לבל תעודד ואף תשלים עם אי ביצוע פסק דין המורה לבעל לתת גט לאשתו.

הפרשיה האחרונה מסמנת אפוא את המשך המגמה לפעול בנחרצות כנגד פעולת העיגון, שאינה רק בעיה משפטית, אלא תופעה חברתית שיש למגרה. במקרה זה מתמודד בית הדין עם העובדה כי הבעל אינו בארץ וממילא לא ניתן להפעיל כלפיו את אמצעי האכיפה העקיפה האמורים לעיל. בית הדין הרבני לא פטר את עצמו בכך, ומשבדק ומצא כי אביו של הבעל הוא העומד מאחורי סרבנות הגט וטירפוד פסק הדין שחייב את הבעל לתת גט לאשתו, פעל בהחלטיות ובאופן ראוי להערכה באמצעות הכלים המשפטיים העומדים לרשותו והורה על מאסרו של האב לתקופה קצובה וזאת כסנקציה על בזיון בית הדין ולצורך קיום וביצוע פסק הדין.

כאמור, מדובר במסר חשוב, לא רק ברמה המשפטית, אלא אף ברמה הציבורית. מסר המופנה לא רק כלפי סרבן הגט, אלא אף כלפי הסביבה המשפחתית והחברתית המגבה אותו. יש לקוות כי בית הדין הרבני הגדול ובית המשפט העליון לא יפגעו ולא יקהו מסר חשוב זה.